

119
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216

OVER HET ONTSTAAN DER FRANSCHEN, ENGELSCHEN,
DUITSCHEN EN NEDERLANDSCHEN TAAL.

In de eerste eeuwen onzer jaartelling, was het noorden en midden van Europa het tooneel der gedurige omzwervingen van Aziatische volkstammen. Onbepaalde vrijheidszucht maakte hen afkerig om, zoo als een Romeinsch schrijver zich uitdrukt, den grond langer dan een jaar te bebouwen, dit is: zij zaaiden en oogstten op de plaats, waar zij zich hadden nedergezet, om het een volgend jaar in andere oorden te herhalen. Echter moet men hierbij in 't oog houden, dat niet steeds de geheele stam op brak, maar meestal slechts het grootste deel der weerbare manschap. Ook stelden deze volken er hunne eer in zich zóó geducht te maken, dat geen ander volk in hunne nabijheid durfde toeven, zoodat de zwakkere stammen aanhoudend werden voortgedrongen naar de westelijke streken.

Bij dit rusteloos veranderen van woonplaats, plantten zij ook hunne taal in al de gewesten, waar zij zich nederzetteden. Die taal was ruw maar vol kracht, gelijk de natuurkinderen, die haar spraken; en ofschoon ons geen harer gedenkstukken is bewaard gebleven, weten wij door de Romeinen, dat de Germanen aan hunne goden en helden zangen wijdden. Zoo bezongen zij hun god en stamvader Tuiseo, voortgesproken uit de aarde, benevens zijn zoon Man, naar wiens drie zonen de bewoners van de kusten des oceaans Ingaevonen, die van 't binnenland Herminonen en de overige Istaevonen werden genoemd. Ook hadden zij slagliederen, bestaande uit woest gezang en ruwe kre-

ten, welke zij voortbragten door 't schild aan den mond te houden, waardoor het geluid gebroken werd.

Het bekend raken met de beschaafde Romeinen, en de daardoor verkregen gelegenheid tot het bestaan van grootsche daden, gaf aan de zangen eene meer historische richting — zoo werden bij voorbeeld de heldendaden van Irmin (Arminius of Herman), vorst der Cheruskers, die de legioenen van Varus had verslagen, in gezangen herdacht.

Het vervaardigen van liederen was niet het werk eener bijzondere kaste. Wie aanleg en opgewektheid er toe had, maakte ze; wie ze hoorde en schoon vond, onthield ze, en aldus bleven zij, als een nationaal eigendom, in wezen.

Ofschoon bij de Germanen het schrijven in den eigenlijken zin niet voorkwam, hadden zij toch eene soort van letterschrift, waarvan de teekens *Runen* genaamd worden. Het woord zelf beteekent geheimenis, en oorspronkelijk werden zij dan ook gebruikt tot een godsdienstig doel, namelijk om te voorzien. Men sneed daartoe, van de takken van een wilden, vruchtdragenden boom, staafjes, en kraste in ieder eene rune. Vervolgens werden de staafjes op een doek geworpen, en zocht men uit de toevallige opeenvolging der runen eene beteekenis af te leiden. De moeilijkheid om het runenschrift te verklaren en te gebruiken, kan uit het volgende blijken. De Angelsaksische runen voor f, o, r en l bij voorbeeld, heeten *feoh*, vee; *ós*, God; *rád*, wagen; *lagu*, zee. Nu beteekenen *ós* en *rád* te zamen wagengod, d. i. de god Thor, en *lagu* en *rád* vereenigd zeewagen, d. i. schip. Ook kan iedere rune eene reeks van verwante begrippen voorstellen. Zoo beteekent *feoh*, vee en daarom ook rijkdom en alles wat daartoe behoort, zooals goud, ringen enz. Eerst toen de Germanen door de naburige volken van het Romeinsche letterschrift kennis kregen, begonnen zij de runen als vertegenwoordigers der enkelvoudige spraakgeluiden te gebruiken, doch zij bedienden er zich zelden meer van, behalve tot heilaanbrengende teekens op wapenen, drinkhorens, scheepsroeren enz., en tot opschriften, eerst op hout en metaal, en na de 9de eeuw

ook op steen

De omz

niet en b

naar B

voelden

Zij die

Eggen of

salte hen

eerst aan h

konink van

en waaruit

men het

De Brit

dig door

klanken,

verklondig

verdient h

derde of v

deugten en

Gedurende

stond hij

en terwijl

bezong hi

zangen bl

she Hoog

son, ze uit

mitgegeven

Groot wa

de zalen v

Zij deelden

liers, en h

over, welk

later zende

delingen, di

haar van de

klondigen, i

de leer van

ook op steen voor gedenkteekens, grafsteenen, kalenders enz.

De omzwervingen der Germaansche volken bepaalden zich niet enkel tot het vaste land: zij staken ook de zee over, naar Brittanje, waar zij zich ten laatste sterk genoeg gevoelden, om de oorspronkelijke bewoners te overheerschen.

Zij, die zich in Brittanje vestigden, noemden zich zelve Englen of Anglen, terwijl de Britten en de bewoners van Gallië hen Saksers noemden. De naam Engeland werd het eerst aan het geheele eiland gegeven, zegt men, door Egbert, koning van Wessex († 836). De taal, die deze volken spraken en waaruit het tegenwoordig Engelsch is ontstaan, noemt men het Angelsaksisch.

De Britten waren eene afdeeling der Kelten, merkwaardig door hunne Barden of openbare zangers, die met luide klanken, vooral bij den slag, de groote daden der helden verkondigden. De grootste van alle bekende barden, Ossian, verdient hier eene bijzondere vermelding. Hij leefde in de derde of vierde eeuw aan 't hof van zijn vader, den door deugden en daden evenzeer beroemden Fingal, in Kaledonië. Gedurende de eerste jaren van zijn mannelijken leeftijd, stond hij aan 't hoofd der krijgers; later werd hij blind, en terwijl zijn zoon Oscar hem als aanvoerder verving, bezong hij de groote wapenfeiten van zijn geslacht. Zijne zangen bleven, tot 1760, alleen in het geheugen der Schotsche Hooglanders bewaard; toen heeft een Schot, Macpherson, ze uit den mond van 't volk opgezameld en in 't Engelsch uitgegeven.

Groot was de invloed, dien de Romeinen op de taal en de zeden van de door hen onderworpen volken uitoefenden. Zij deelden van hunne taal mede aan de onderworpen Galliërs, en bragten de kennis van de Christelijke godsdienst over, welke vooral in Brittanje werd aangenomen, van waar later zendelingen — hetzij dan zelve Britten of vreemdelingen, die er gekomen waren om de taal te leeren, — haar aan de nog niet bekeerde Duitschers kwamen verkondigen. 't Was echter voor Karel den Grooten weggelegd, de leer van 't Christendom in zijn uitgestrekt gebied te

vestigen. Ofschoon een geweldig krijgsman, betoonde hij de grootste liefde voor wetenschappen, en wist hij de geleerdste mannen van zijn tijd aan zijn hof te vereenigen. Hij stichtte scholen, begunstigde kerken en kloosters, en deed de oude volksliederen bijeenbrengen en te boek stellen; doch deze zijn verloren geraakt. Zijne opvolgers, onbekwaam om zijn grooten geest te vatten, wel verre van het goede door hem gesticht op te bouwen, deden weldra alles te loor gaan, en nu volgde gedurende eenige eeuwen een nacht van onkunde en verwarring, die eerst opklaarde toen de bewoners van Europa, als kruisvaarders, in 't oosten het licht der beschaving en ontwikkeling waren gaan opzoeken.

Wat tot onzen tijd voor de wetenschap bewaard bleef, moet men dank weten aan de kloosters, waar de monniken, wegens de duurtje van het perkament en de groote vraag naar koorboeken en missalen, over de verbleekte letters van de meesterstukken der Ouden schreven, en alzoo het een met het ander den nakomelingen nalieten. Van die beschreven handschriften, *palimpsesten* genoemd, heeft men in lateren tijd, door kunstige middelen, het schrift der monniken genoegzaam doen verdwijnen, om het oudere te kunnen lezen, en door die handelwijze verscheidene voortbrengselen van de letterkunde der Ouden, voor het eerst of beter leeren kennen.

Het rusteloos omzwerven maakte eindelijk plaats voor een hardnekkig t' huisblijven, en hierdoor werd de grond gelegd tot het scherper afscheiden der tongvallen, die tot verschillende talen overgingen, na het verdrag van Verdun, waarbij Karels gebied in op zich zelve staande deelen werd gesplitst.

De Galliërs hadden tegen de overheersching der Romeinen, die der Franken ingeruild, en onthaalden nu hunne nieuwe gebieders op het Latijn, zoo als zij dit hadden overgenomen. De reden dat de overwinnaars de taal en zeden der overwonnenen aannamen, is daarin te zoeken, dat de Galliërs de Franken in aantal en beschaving ver vooruit waren.

Er ontstond
waaruit h
het tegen
zich in
de versch
genoemd.
Frankrij
wezen ble
met de m
stonden, i
naam, die
overeenk
genoemd
bovenal
uit, doch
heid hij h
gezangen
In 't n
Trouvères
hier war
voudige e
bibelbo
Ridder-r
andoold
geraren
boven kw
alsgeen. D
dien van
Páris; die
bezongen.
in de vijft
twaalf rid
Volgens
bestaan te
Een kost
tot en bek
mathea. De

Er ontstond dus eene worsteling tusschen beide talen, waaruit het Romaansch te voorschijn trad, dat later tot het tegenwoordig Fransch is overgêgaan. Deze taal splitste zich in twee tongvallen: *langue d'oïl* en *langue d'oc*, naar de verschillende uitspraak van het tegenwoordig *oui* aldus genoemd. De *langue d'oc* werd gesproken in 't zuiden van Frankrijk, waar kennis en beschaving meer dan elders in wezen bleven, en waar men nog steeds in aanraking kwam met de meer ontwikkelde bewoners van Italië. Hier ontstonden, in 't laatst der elfde eeuw, de Troubadours: een naam, die zooveel beteekent als *vinder* of *uitvinder*, en dus overeenkomt met ons *dichter*. Hunne kunst, *la gayā sciencia* genoemd, bezong de heldendaden der Kruisvaarders, maar bovenal de liefde. De Troubadour koos zich eene dame uit, doch veelal eene gehuwde, wier deugden en schoonheid hij hemelhoog verhief en voor wie hij zich — in zijne gezangen althans — gaarne ter dood wijdde.

In 't noorden van Frankrijk ontstonden iets later de Trouvères, een woord van gelijke beteekenis als Troubadour. Hier waren het de Noormannen, aan wie Karel de Eenvoudige een gedeelte van Frankrijk had afgestaan, in wier heldenborst het dichtvuur ontvonkte. Bij hen ontstond de *Ridder-roman*, waarin zij ridders schetsten, die de wereld omdoolden, en met krachtigen arm, geheel alleen, de grootste gevaren trotseerden, de wonderbaarlijkste hinderpalen te boven kwamen, en zelfs gansche scharen van vijanden versloegen. Deze romans laten zich in drie *cyclussen* verdeelen: dien van Karel den Grooten met zijne twaalf Paladins of Pairs; dien, waarin de groote daden der Grieken worden bezongen, en dien van den grooten bestrijder der Anglen, in de vijfde eeuw, den Britschen koning Arthur, met zijne twaalf ridders van de ronde tafel.

Volgens de legende had deze orde aan 't volgende haar bestaan te danken.

Een kostbare steen, van verwonderlijk schoonen glans, was tot een beker verwerkt, en in 't bezit van Josef van Ari-mathea. De Heiland bediende er zich van aan 't laatste

avondmaal, en zijn bloed werd er in opgevangen, toen Longinus zijne zijde, aan 't kruis, had doorstoken. Sedert had de beker, die nu heilige *Graal* werd genoemd, bijzondere eigenschappen. Wie hem aanschouwde kon in dezelfde week, al ware hij ook dood ziek, niet meer sterven, en wie hem voortdurend aanschouwde, dien verbleekte de kleur of vergrijsden de haren niet al duurde dit twee honderd jaar. Den heiligen Graal te bewaren, was de grootste eer, het hoogste streven der menschheid; en daar niet ieder deze gunst waardig was, werd de Graal, lang nadat Josef hem naar 't westen had gebragt, door engelen zwevend in de lucht gehouden. Titurel, den fabelachtigen zoon van een fabelachtig Christen-koning in Frankrijk, werd ten laatste aangekondigd, zich naar Salvaterre in Biskaya te begeeven, om een tempel voor het heiligdom te bouwen. Op eene rots van *Onyx* werd vervolgens, door de kracht van den Graal, de omtrek van 't gebouw gegraveerd, en nu bouwde Titurel met de zijnen een tempel, waarvan de pracht alle beschrijving te boven gaat. Eene lange reeks van jaren werd daar het kostbaar kleinood door Titurel en zijne opvolgers bewaakt, tot dat de goddeloosheid der westersche Christenen oorzaak werd, dat engelen tempel en Graal weghaalden, en ver in het oosten verplaatsten. Den Graal weder terug te vinden, was het doel waarmede Arthur de orde instelde van zijne twaalf ridders, de edelsten onder de edelen en de dappersten onder de dapperen; die, als zij vereenigd waren, aan eene ronde tafel zaten, om alle verschil van rang te voorkomen. Deze Graal — maar ook al volgens de overlevering! — bestaat nog, en wordt sedert eeuwen — op één jaar na, dat hij te Parijs doorbragt — te Genua, onder den naam *il sacro catino*, bewaard.

Tot den cyclus van Karel den Grooten behoort het Rolandslied, waarvan wij in 't kort den inhoud willen mededeelen.

Op bevel van een engel trekt Karel de Groote met twaalf vorsten naar Spanje, om de ongeloovigen te bestrijden, en verovert het land behalve Saragossa, waar koning Marsilie heerscht. Deze beraadslaagt met zijne grooten over de mid-

delen om
vorst heb
eene sch
tend
krijg
Mer die d
naar Kare
palestakke
beloofte m
dal neder
gens schi
hoofplaats
te midd
hoefde l
blonken
gins als
schrikkel
zegeveer
derdanig
knecht G
De Ke
van det
Olivier
zien; G
en is vo
Marsilie
over te
land wijs
de Keizer
verwensd
voorslag
prijs te
van Gene
Roland en
leven.
ken ontvan
richte, d

delen om den ondergang, waarmede hem de groote Christenvorst bedreigt, te ontkomen en neemt het besluit om, door eene schijnbare onderwerping en aanneming van het Christendom, Karel over te halen af te trekken, om daarna de krijgslieden, die achter zullen worden gelaten, te verslaan. Met dit doel zendt Marsilie een gezantschap en gijzelaars naar Karel, die juist bezig is Corderes te belegeren. Met palmtakken in de handen en door tien witte, met goud beladen muildieren voorafgegaan, dalen de gezanten in het dal neder, welks velden door de wapenen van Karels krijgers schitteren, als waren zij van rood goud. Als zij de hofplaats naderen, zien zij den Keizer in stille majesteit te midden van een schitterenden hofstoet. Niemand behoefde hun te zeggen wie de Keizer was, want zijne oogen blonken als de morgenster en van zijn gelaat straalde een glans als van de middagzon; voor den vijand was hij verschrikkelijk, jegens de armen vriendelijk, in den strijd zegevierend, den schuldigen vergevensgezind, aan God onderdanig, een rechtvaardig rechter en met het zwaard een knecht Gods.

De Keizer neemt met zijne twaalf vorsten den voorslag van den Koning der Ongeloovigen in beraad. Roland, Olivier en anderen zijn er tegen, daar zij het bedrog doorzien; Geneloen echter beschuldigt Roland van bloeddorst en is voor de aanneming. Men besluit eene boodschap aan Marsilie te zenden. Roland en anderen bieden zich aan haar over te brengen, doch dewijl de Keizer hun aanbod van de hand wijst, stelt Roland Geneloen voor. Deze verbleekt, als de Keizer zijne goedkeuring aan die keuze schenkt, en verwenscht zijn schoonzoon, die, gelijk hij meende, dien voorslag slechts gedaan had om hem aan een wissen dood prijs te geven. De gezanten van Marsilie, wien de haat van Geneloen niet ontgaan is, weten dezen over te halen, Roland en de zijnen aan de wraak der heidenen over te leveren. Na zich met Marsilie verstaan en rijke geschenken ontvangen te hebben, komt Geneloen den Keizer berichten, dat de Koning der ongeloofigen in alle eischen

bewilligt en geeft vervolgens den raad, Roland met de helft van Spanje te beleenen. De Keizer volgt dien raad en Roland trekt naar zijne bestemming. Als hij met zijne krijgers in de vallei van Roncevalle is, valt hem een ontelbare vijand aan. Driemaal wordt het leger der ongeloofigen verslagen, maar niet dan ten koste van een groot aantal Christenen, en steeds laat Marsilie nieuwe benden aanrukken. Thans nadert de laatste strijd. Met luide kreten vallen de ongeloofigen aan. Het wapengekletter der duizenden, het geschetter hunner krijgshoornen en de wilde tonen van hun krijgslied vervullen de vallei tot aan de bergen. Maar nog eenmaal dringt de kleine schaar der Christenhelden op de tallooze ongeloofigen in, die spoedig ondervinden dat Durandarte en Altecler, de zwaarden van Roland en Olivier, nog aanwezig zijn en dat zij te vroeg hebben gezongen. De ware Heer, zegt het lied, deed wonderen door Zijn volk, en zoo doet Hij nog heden; wie Hem trouw is en zich tot Hem wendt, dien kan Hij ook heden nog helpen. Men zag de steen-harde helmen door de hevige zwaardslagen als met heldere vlammen schitteren, alsof er vuur van den hemel op de aarde daalde en de dag des oordeels voor de wereld ware aangebroken. Maar steeds naderen nieuwe benden van vijanden, en de dappere helden vallen in menigte. Eindelijk grijpt Roland naar zijn elpenbeenen krijgshoren, Olifant, en blaast er zoo krachtig op, dat de toon boven het gewoel van den slag uitklinkt. De ver af zijnde Keizer hoort het geluid en besluit, daar hij begrijpt, dat Roland in nood verkeert, terstond ter hulpe te snellen. Ondertusschen vallen ook de laatsten en eindelijk wordt Roland doodelijk gewond. De weinige kracht, die de naderende dood hem nog overlaat, gebruikt hij om zijne beste vrienden te begraven, en dan gaat hij op eene rots zitten om stil zijn einde af te wachten. Zijn zwaard, dat den Koning des Hemels heeft gediend, mag niet in de handen der heidenen vallen. Hij beproeft met tien geduchte slagen het op eene rots stuk te slaan; maar het zwaard, dat hem getrouw bleef in alle strijden, blijft

hem trouw
der schaar
der over
trouw der
des Hemels
dood komt
ongeloofige
hem te Ak
Geneigd
was, te be
in Palesti
gen te h
waarvan
vertoonin
godsdienst
genoemd,
heid van
onze Heer
treurspel
werd vert
met Isabe
van dit s
voorgeste
eersien
op het to
engelen
den. Hero
de mysteri
gevoelt, w
latere sch
de welbek

in Engel
heid verbro
van deze te
schat door
wederge is

hem trouw zoo lang zijne hand het omklemd houdt: zonder schaar of scheur staat het voor hem zoo als in de dagen der overwinning. Nu neemt de held afscheid van zijn getrouw Durandarte en werpt het, daar het slechts den Heer des Hemels mag dienen, in een bergstroom. Na Rolands dood komt de Keizer, die geduchte wraak neemt op de ongeloofigen, en daarna den verrader Geneloen straft, door hem te Aken te laten vierendeelen.

Geneigd om alles, wat op vreemden bodem belangrijk was, te bezingen en voor te stellen, gevoelden de pelgrims, uit Palestina terug gekeerd, zich opgewekt om vertooningen te houden van hetgeen zij daar hadden gezien, en waarvan hunne opgewekte verbeelding nog vol was. Deze vertooningen werden, om de verborgenheden der Christelijke godsdienst, welke er mede in verband stonden, *Mystères* genoemd, en in de eerste tijden voorgesteld bij gelegenheid van Christelijke feesten. Merkwaardig is: *Het Lijden onzes Heren*, een stuk dat nog bestaat, en als het eerste treurspel der nieuwere tijden mag worden beschouwd. Het werd vertoond bij gelegenheid der bruiloft van Karel VI met Isabella van Beijeren, omstreeks 1380. De opvoering van dit stuk, waarin het geheele lijden van Jezus wordt voorgesteld, duurde verscheidene dagen achtereen. Op den eersten dag verschenen reeds zeven en tachtig personen op het tooneel, waaronder drie personen der godheid, zes engelen, even zooveel duivelen, die kluchtige rollen hadden, Herodes met zijn gansche hof enz. enz. Later werden de mysteriën, tot vermaak der toehoorders, door kluchten gevolgd, waarvan sommige schoon genoeg waren, om door latere schrijvers te worden omgewerkt. Onder deze behoort de welbekende, *Advokaat Patelyn*.

In Engeland had de taal der Anglen de Keltische geheel verdrongen, doch niet zonder zich met veel woorden van deze te verrijken. Ook vermeerderde haar woordenschat door de herhaalde invallen der Denen; doch zonder wederga is de vervorming, die zij onderging, nadat Willem

de Veroveraar, in 't laatst der elfde eeuw, met zijne Normandiërs, Engeland binnen drong, en alles voor zijn zwaard deed bukken. In alle oorden deden de Normandiërs hun Fransch hooren, terwijl de fiere Anglen zich vast hielden aan de geliefkoosde taal der vaderen. Maar de overwinnaars voerden 't hoogste woord, en legden er zich op toe om de kinderen, op de scholen, de taal hunner jeugd te doen vergeten. Het kon niet wel anders of het Angelsaksisch moest meer en meer zwichten, terwijl daarenboven de Normandiërs de overwonnelingen met vele levensgemakken en voorwerpen bekend maakten, waarvoor deze geene namen of uitdrukkingen hadden. Aldus begon het Fransch de overhand te krijgen, ofschoon de woordvoeging Angelsaksisch bleef. Toen echter de Britsche Noormannen, in 't midden der veertiende eeuw, na zoo vele oorlogen met de Franschen, van dezen geheel waren vervreemd, lieten zij ook hunne taal glippen, en trad het Engelsch te voorschijn. — Hier zongen, aan 't hof van den koning, en in den huiselijken kring der ridders, de Minstrels hunne balladen. Hun aanzien steeg zoozeer, dat zij zich rijk getooid en te paard vertoonden, doch de ridderschap sleepte ook hen in haren val mede, en na hun ondergang verrees de *Morgenster* der Engelsche dichtkunst, Geoffrey Chaucer.

Bij de Germanen bekleedde de vrouw eene veel hoogere plaats, dan de volken der oudheid haar hadden toegekend, en hare waarde steeg allengs hooger, naar mate de Evangelie-leer veld won. Vereering en bescherming der vrouw was een eerste pligt, en onder den indruk daarvan bezong de Duitsche ridder, die nu den naam van Minnezanger kreeg, de schoonheid, deugd en voortreffelijkheid der vrouw, op eene meer edele en verhevene wijze dan de Troubadour.

De kunst der Minnezangers, van blinden en bedelaars, bij de ontwikkeling van het ridderwezen, tot den adel overgegaan, werd aan de schitterende hoven der voornaamste Duitsche vorsten beschermd en aangekweekt. Boven allen blonk, in de dertiende eeuw, de Wartburg bij Eisenach,

hierin uit
zijn ver
wezende
ijver
gehoos
kamp op
op den W
wordt vo
als kamp
treden, i
Vogelwe
geraakte
delven,
Doch nu
wonnem
een twee
fram von
Ter ze
galmde,
de Nibel
bekend,
van den
nog ver
en liele
Zie hi
Op de
Borgmar
dochter,
eene scho
lof haer
breid, d
kwamen
hoorde o
taal, die
onmetijk
bezi gen
kende terr

hierin uit, waar toen de landgraaf Herman van Thuringen zijn verblijf hield. De roem, welken zich de daar aanwezende Minnezangers verwierven, wekte den nijd en de ijverzucht der Zuid-Duitsche zangers zoodanig op, dat er, gelijk ons wordt verhaald, besloten werd tot een dichterlijken kamp op leven en dood, bekend onder den naam van *strijd op den Wartburg*. Volgens 't gedicht, waarin ons deze strijd wordt voorgesteld, behaalde Heinrich von Ofterdingen, die als kampioen voor de Zuid-Duitsche Minnezangers was opgetreden, in den aanvang groot voordeel op Walther von der Vogelweide; maar bij de verschijning van de landgravin Sophia geraakte hij zoo zeer in verwarring, dat hij het onderspit moest delven, en volgens de bepalingen zou worden opgehangen. Doch nu kwam de landgravin tusschen beide, nam den overwonnene in hare bescherming, en redde hem van den dood. In een tweeden wedstrijd behaalde Ofterdingen den prijs op Wolfram von Eschenbach en nu volgde eene algemeene verzoening.

Ter zelfder tijd, dat Duitschland van minnezangen weërgalmde, ontstonden ook eenige heldendichten, onder welke de *Nibelungen* de eerste plaats inneemt. De dichter is onbekend, doch het lied zoo schoon, dat men het den bijnaam van den Duitschen *Ilias* heeft gegeven. Nevens dit verdient nog vermeld te worden het gedicht de *Goedroen*, even zacht en liefelijk als de *Nibelungen* stout en ontzettend.

Zie hier den hoofdinhoud van laatstgenoemd lied.

Op de oude koninklijke burg te Worms, in het land der Borgondiërs, groeide, na den dood des konings, diens edele dochter, onder de liefderijke zorgen harer moeder, tot eene schoone jonkvrouw op. Zij heette Criemhilde en de lof harer voortreffelijke hoedanigheden was zoozeer verbreid, dat uit alle oorden vorstenzonen naar Borgondië kwamen om hare gunst te verwerven. Onder dezen behoorde ook Siegfried, uit Santen aan den Rijn, in Nederland, die het geslacht der Nibelungen overwonnen, hunne onmetelijke schatten van edelgesteenten en rood goud in bezit genomen, en den dwerg Alberich de onzichtbaarmakende tarnkap in een heeten strijd ontrukkt had; ook had

hij een draak verslagen en zich in diens bloed gebaad, zoodat zijn vel zoo hard als hoorn en daardoor onkwetsbaar was geworden. Een jaar lang vertoeft hij aan het Borgondische hof zonder de schoone Criemhilde, op wie zijne grootsche daden een diepen indruk hebben gemaakt, meer dan eens te kunnen zien. Wanhopende aan de vervulling zijner wenschen, had hij reeds tot zijn vertrek besloten, toen Gunther, Criemhilde's oudste broeder, hem hare hand beloofde, indien Siegfried hem ondersteunde in zijne pogingen om de door hare schoonheid en verbazende ligchaamskracht alom bekende Koningin Brunhilde tot vrouw te verkrijgen. Brunhilde namelijk zou hare hand slechts schenken aan hem, die haar in eenige ridderoefeningen overwon. Met gevolg en geschenken komen Gunther en Siegfried bij Brunhilde aan, en als deze de reden van het bezoek der helden vernomen heeft, laat zij de toebereidselen maken tot den strijd. Een geweldig zware speer en een steen, die twaalf ridders met moeite dragen, worden op de kampplaats gebragt. Op het gezigt hiervan ontzinkt Gunther de moed; doch weldra komt Siegfried, die zich door zijne tarnkap onzichtbaar heeft gemaakt, hem gerust stellen. Nu heft Brunhilde hare speer op. Gunther siddert; doch Siegfried neemt hem het schild uit de hand en gelast hem te doen alsof hij zelf streed. Siegfried vangt nu met Gunthers schild de door Brunhilde geworpen speer op; hij wankelt, doch herstelt zich weder en werpt met nog grootere kracht de speer naar de Koningin terug. Zij vangt hem met haar schild op, doch valt door den schok neder. Vervuld van toorn over hare nederlaag, grijpt zij met hare krachtige armen den steen, werpt dien een groot eind weg en springt hem ijlings achterna en er over heen. Maar Siegfried overwint ook thans, ofschoon hij bij het springen Gunther moet mede dragen. Brunhilde wendt zich daarop tot haar gevolg met de woorden: „Magen en mannen, gij wordt allen onderdanen van koning Gunther.” Zij gaat vervolgens mede naar Worms en wordt Gunthers, even als Criemhilde Siegfrieds vrouw.

Bij een bezoek, dat Siegfried en zijne gemalin na tien jaren te Worms afleggen, zitten op een schoonen dag de koninginnen bij elkander. Criemhilde zegt, in het volle genot van haar geluk en geheel zonder erg: »Ik heb een man, die wel waardig zou zijn, dat al deze koningrijken hem toebehoorden." Deze woorden prikkelen de ijverzucht van Brunehilde, die ten antwoord geeft: »Hoe zou dat mogelijk wezen; deze koningrijken behooren immers aan Gunther?" Criemhilde, verzonken in het welgevallen aan haar gemaal, let niet op den zwellenden toorn van Brunehilde, en zoo ontstaat tusschen de beide koninginnen een hevige woordentwist, waarin de liefdevolle en anders zacht-aardige Criemhilde er toe gebragt wordt, Brunehilde in tegenwoordigheid van beider gevolg te verwijten, dat niet Gunther maar Siegfried haar heeft overwonnen. Doch terstond berouw gevoelende over het haastig gesproken woord, laat zij er terstond op volgen: »Gij zijt zelve schuld, dat wij in dien twist geraakt zijn, en het doet mij innig leed; ik ben dadelijk bereid u mijne vroegere vriendschap weder te schenken." Het verwijt was echter te erg. Brunehilde, zoo openlijk beleedigd, besluit tot Siegfrieds dood. Terwijl zij in magtelooze woede in haar vertrek zit te weenen, komt haar bloedverwant Hagen van Tronei bij haar. Hij verneemt hoe zijne koningin beleedigd is door een man — die man moet sterven. Om dit doel te bereiken, komt Hagen met Gunther overeen een valsch oorlogsgerucht te verspreiden en een leger op de been te brengen, om op den togt Siegfried, die er zich, naar hunne meening, wel niet aan zal onttrekken, het leven te benemen. Siegfried rust zich ten strijde. Nu komt de trouwelooze, grimmige Hagen, volgens 't gebruik, afscheid nemen bij Criemhilde. Deze, ofschoon zij den twist met Brunehilde reeds half heeft vergeten, wordt door een angstig voorgevoel gekweld. Zonder den verrader in 't minst te verdenken, zegt zij tot hem: »Hagen, gij zijt mijn bloedverwant; wien zal ik in den aanstaanden strijd het leven van mijn Siegfried beter toevertrouwen dan aan u? Hij is wel onkwetsbaar, maar toen

hij zich in het bloed van den draak baadde, viel hem een groot lindeblad tusschen de schouderbladen, zoodat die plaats droog en daardoor kwetsbaar is gebleven." — »Wel," zegt de listige man, »stik op die plaats een teeken op zijn kleed, dan zal ik hem des te beter kunnen beschutten." — En de argelooze, liefderijke vrouw stikt met eigen hand een zijden kruis op het gewaad van haar gemaal, om de kwetsbare plaats aan te wijzen. Als Siegfried den volgenden dag met dit kleed verschijnt, acht men den krijgstogt niet meer noodig en geeft Gunther bevel tot eene groote jagt. Als Siegfried zijne teedere vrouw vaarwel komt zeggen, deelt zij hem haar angst mede, en poogt hij haar gerust te stellen met de opmerking dat niemand hem haat, en dit ook niet doen kan, omdat hij allen wel heeft gedaan. Als de jagt is afgelopen en Siegfried aan eene frissche bron ligt om zijn brandenden dorst te lesschen, neemt Hagen pijlsnel zijne achter hem liggende wapenen weg en slingert hem daarna met groote kracht eene speer door het kruis in den rug. Woedend springt de doodelijk gewonde op, en geene wapenen vindende, neemt hij zijn schild en slaat daarmede zoo geducht op Hagen los, dat deze ter aarde stort en het schild aan stukken breekt. Maar nu wankelt zijn voet, hij valt neder en sterft met de bede, dat Gunther voor zijne Criemhilde als voor eene zuster zal zorgen.

Onuitsprekelijk is Criemhilde's smart. Zij kan niet naar het rijk der Nibelungen terugkeren; de plaats, waar hare liefde begonnen en zoo grievend geëindigd is, houdt haar geboeid. Twee hartstogten houden haar geheel bezig: smart en wraak. Om zich weder met haar te verzoenen, laat Gunther den onmetelijken Nibelungen-schat, dien Siegfried aan Criemhilde geschonken had, te Worms komen en er komt werkelijk eene verzoening met hare broeders tot stand, maar niet tusschen haar en Hagen. Nu deelt zij overvloedig aan armen en rijken van hare schatten mede; het geven is haar een troost in 't lijden. Maar op nieuw komt de grimmige Hagen haar vijandig in den weg. Bevreemd, dat hare milddadigheid haar te veel aanhangers

zal bezorgen, steelt hij met medeweten van Gunther en diens broeders den schat en werpt hem in den Rijn, en daar ligt hij, naar de volksage, tusschen Worms en Lorsch tot op den huidigen dag. — Na deze daad ontvangen Hagen en de Borgondische koningen den naam van Nibelungen.

Dertien jaren had Criemhilde te Worms om Siegfried getreurd, toen de Markgraaf Rudiger van Bechlarn daar kwam om voor Etzel, koning der Hunnen, Criemhilde's hand te vragen. Gunther en zijne broeders zijn met dit aanzoek wel ingenomen, ofschoon Hagen hen doet opmerken, welk eene geduchte wraak Criemhilde kan nemen, indien zij Etzels vrouw wordt. Criemhilde wil er eerst niets van hooren en zegt, dat weenen en klagen haar beter past dan koninklijke heerlijkheid. Zij bewilligt er echter in, Rudiger bij zich te ontvangen, doch ook deze tracht te vergeefs haar tot een huwelijk met Etzel over te halen, tot dat hij de woorden sprekt: »En al hadt gij in 't gansche Hunnenland niemand dan mij en mijne getrouwe magen en mannen; ieder, die u eenig leed doet, zal het door onze hand ontgelden.» Hierop antwoordt de treurende, plotseeling ontwakende in hare hoop op wraak: »Zoo zweer mij een eed, dat gij de naaste zult zijn om, als iemand mij iets misdoet, wat het ook zij, mijn leed te wreken.» En de argelooze Rudiger zweert den eed, niet wetende, dat hij voor zich zelve en al zijne trouwe mannen het doodvonnis heeft bezworen.

Criemhilde trekt met Rudiger mede. Haar huwelijk met Etzel heeft plaats, en een feest van zeven dagen wordt met verkwistende pracht en onmetelijke geschenken te Weenen gevierd. Maar te midden van al die heerlijkheid dacht Criemhilde er aan, hoe zij eens met Siegfried aan den Rijn woonde, en hare oogen werden nat; doch zij moest zich bedwingen, want niemand mogt hare tranen zien. Zoo bragt zij dertien jaren in den vreemde door, zonder er zich ooit t'huis te gevoelen. Toen kwam de tijd der wraak. — »Jaren lang," zoo sprekt zij eens tot Etzel, »ben ik hier en nog heeft niemand mijner magen mij bezocht." Ter-

stond is Etzel bereid haar genoegen te doen en twee zijner helden naar Worms te zenden om al hare bloedverwanten op een feest op Etzelburg te noodigen. Tegen Hagens raad wordt de uitnoodiging aangenomen en de Borgondische vorsten trekken, op Hagens aandrang goed gewapend en met talrijk gevolg, naar het Hunnenland. Op de grenzen komt Diederik van Bern, de geduchte krijgsheld, hen te gemoet en waarschuwt hen voor de wraak van Criemhilde, want, ofschoon hij van geen aanslag kennis draagt, zoo weet hij, dat zij iederen morgen luide jammerklagen tot God in den Hemel opzendt, over den moord aan Siegfried gepleegd. Op het ergste voorbereid, trekken de Nibelungen naar den Etzelburg.

Als Criemhilde hare bloedverwanten heeft verwelkomd, vraagt zij hen of zij, gelijk het hun betaamde, den Nibelungen-schat voor haar hebben medegebragt.

»Dien hebben mijne Heren,» antwoordt Hagen, »in den Rijn laten zinken, waar hij tot den jongsten dag zal liggen; ook hebben wij genoeg te dragen gehad aan schild, helm, pantser en zwaard.»

Nadat Criemhilde hierop vruchteloos een harer ridders heeft zoeken over te halen om Siegfrieds dood op Hagen te wreken, weet zij Etzels broeder te bewegen om het gevolg der Nibelungen in de herberg te overvallen en te dooden. Dit heeft plaats, doch de ridder, wien het opzigt over het gevolg is toevertrouwd, slaat door de Hunnen heen, ijlt met bloed bedekt en ontbloot zwaard in de koningszaal, waar Etzel en Criemhilde met hunne gasten aan tafel zitten, en roept daar de Nibelungen tot wraak en zelfverdediging op. Onmiddellijk trekken Hagen en de Borgondische koningen hunne zwaarden en houwen zij op de ridders van Etzel in. De koning en koningin der Hunnen worden onder bescherming van Diederik van Bern en Rudiger de zaal uitgeleid, maar al de overigen vallen onder het zwaard der Nibelungen, die echter door de buiten staande krijgsknechten van Etzel verhinderd worden de zaal te verlaten. Criemhilde belooft groote schatten aan

wie Hagen
menige h
hunne ve
Hagen ve
nu geren
te onder
kamen af
levert. Als
tot een
in den b
met hun
ken hou
begint d
herinner
afgeleg
lijken tw
hij verra
der Hun
besluit a
leven, m
met zijne
gondisch
Rudigers
de gast
deel aan
debrand
strijd, die
gra allen
alleen aan
overveld
helden z
toon een
op met Di
voereugt
en naar C
lijken tita
der koning

wie Hagen doodt, en daardoor aangevuurd, dringt nog menige hoop krijgers de zaal binnen; doch allen boeten hunne vermetelheid onder de vreeselijke zwaarden van Hagen en Gunther. De nacht doet den strijd staken en nu geven de helden in de zaal hun wensch te kennen om te onderhandelen. Criemhilde antwoordt, dat allen veilig kunnen aftrekken, indien men haar slechts Hagen overlevert. Als dit geweigerd wordt, klimt Criemhilde's woede tot eene ontzettende hoogte. Zij geeft bevel om de zaal in den brand te steken, en nu moeten de helden zich met hunne schilden beschutten tegen de brandende stukken hout, die op hen nedervallen. Den volgenden dag begint de strijd op nieuw met denzelfden uitslag, en nu herinnert Criemhilde Rudiger aan zijn eed, haar te Worms afgelegd. De edele held komt hierdoor in een vreeselijken tweestrijd, want komt hij zijn eed na, dan pleegt hij verraad aan de vorsten, die hij als vrienden in het land der Hunnen heeft genoodigd, en zijne ziel is verloren. Hij besluit aan de trouw jegens zijn Heer niet slechts zijn leven, maar ook zijne ziel ten offer te brengen en dringt met zijne manschappen in de zaal. Hij doodt een der Borgondische koningen, maar valt ten laatste ook zelf. Om Rudigers dood te wreken, zendt Diederik van Bern, die, de gastvrijheid niet willende schenden, tot nu toe geen deel aan den strijd heeft genomen, zijn wapenmeester Hildebrand met zijne krijgsknechten naar de zaal. In den strijd, die nu volgt, sneuvelen van den kant der Nibelungen allen behalve Hagen en Gunther, terwijl Hildebrand alleen aan hunne woede ontkomt. Hierop gaat Diederik onverzeld naar de zaal en eischt, dat de beide overgebleven helden zich aan hem overgeven. Hagen geeft op trotschen toon een weigerend antwoord en neemt zijn laatsten strijd op met Diederik, die den vreeselijken man eene diepe wonde toebrenkt, hem met zijne reuzenarmen ineendrukt, bindt en naar Criemhilde brengt. Dezelfde strijd heeft met gelijken uitslag tusschen Gunther en Diederik plaats, die daarop der koningin aanbeveelt het leven der beide helden te sparen,

en zich in droevigen ernst verwijdert. Criemhilde wil echter hare ontzettende wraak nog verder koelen, en zij belooft Hagen het leven te sparen, indien hij haar den Nibelungen-schat teruggeeft. Maar de grimmige man geeft haar ten antwoord, dat hij haar niet zegt waar de schat is, zoo lang een zijner heren leeft. De wreede zuster laat haar broeder Gunther het hoofd afslaan en dit bij Hagen brengen. »Nu,» zegt hij, »is het gegaan zoo als ik gedacht en gij gewild hebt. Den schat weet nu niemand dan God en ik, en voor u, wreede vrouw, zal hij altijd verborgen blijven. »Zoo heb ik dan nu nog,» zegt Criemhilde, »het zwaard van mijn Siegfried, dat hij droeg toen ik hem voor 't laatst zag.» Zij haalt het uit de scheede en doorboort den moordenaar van haar gemaal. Maar nu springt de oude Hildebrand in toorn op, daar de eisch van zijn heer niet is nagekomen, en met een raauwen gil zinkt Criemhilde, door zijn zwaard getroffen, naast het lijk van haar doodvijand ontzield ter neêr. Droevig, zoo besluit het lied, eindigt het groote feest des konings, gelijk steeds de vreugde ten laatste in droefheid verkeert.

Toen echter het ridderwezen begon te ontfaan, werd ook de dichtkunst door de hoogere standen verzuimd, en aan de hoven der vorsten verstooten, tot dat zij eene schuilplaats vond in de steden. Wel droegen de burgers en handwerkslieden, die de dichtkunst beoefenden, den naam van Meesterzangers, doch hunne voortbrengselen waren, op zeer weinige uitzonderingen na, alles behalve meesterlijk, en bestonden in den beginne uit rijmelarijen op geschiedenissen van heiligen en wonderen, die zij zouden hebben verricht, sprookjes aangaande Maria, en meer van dien aard. Toen later de bijbel wat meer werd verspreid, werd de evangelie-leer hun onderwerp. — De Duitsche taal kreeg vaste vormen, toen Luther met zijne bijbelvertaling en kerkliederen te voorschijn trad. Deze groote man, die de verloren reinheid en eenvoud van 't evangelie weêr aan 't licht bragt, schiep Duitschland, in zijne geschriften, eene nieuwe prozataal, vol kracht en kernachtige uitdrukking, zonder hare

eenvoudig
vers niet

De
hoofdstuk
Duitsch
aan de Me
deele zie
het Holla
booren.

(1192) is d
van als se
opgegeve
taal zijn

op rijm
— van w

en Jan v
ringen (12
in Holla

abdij te
Opmerkel
gloeiend

Duitsche
goedden
jen der

Aan de
anzienlijk

kers en ge
meesters,

korten, do
dichtstuk
in verval

zij zich,
aanloten.
Rhetoric
en voorbra
Zonne gen

eenvoudigheid aan te tasten: eene taal, die de latere schrijvers niet hernieuwd, slechts ontwikkeld hebben.

De taal der Germanen had zich spoedig verdeeld in twee hoofdtakken: het Opper- of Hoog-Duitsch en het Neder-Duitsch, hetwelk langs de zeekust, van Duinkerken tot aan de Memel, werd gesproken. Het Neder-Duitsch verdeelde zich weder in verscheidene onderdeelen, waarvan het Hollandsch en het Vlaamsch tot de voornaamste behooren. Het oudste stuk in de Vlaamsche taal geschreven (1192) is de welbekende vertelling van *Reintje de Vos*, waarvan als schrijver door sommigen Hendrik van Alkmaar wordt opgegeven. De oudste bekende schrijvers in de Vlaamsche taal zijn: Jacob van Maerlant (1235—1300), die den bijbel op rijm uit het Fransch vertaalde, naar zekeren Comestor — van wien men zeide, dat hij den bijbel had opgegeten — en Jan van Helu, die, als ooggetuige, den slag bij Woeringen (1288) heeft bezongen. Gelijktijdig met hen schreef in Holland Melis Stoke, waarschijnlijk een monnik uit de abdij te *Egmond*, die eene *Rijm-Kronijk* heeft nagelaten. Opmerkelijk is het, dat zij schaars bedeed waren met die gloeiende verbeeldingskracht, waardoor de Fransche en Duitsche dichters zoo zeer uitblonken; doch dit gemis vergoeden zij, door eene groote waarheidsliefde, het berispen der onzedelijkheid, en het aansporen tot deugd.

Aan de hoven der graven, als ook op de burgten der aanzienlijkste edelen, vond men al vroeg zoogenaamde sprekers en gezellen, welke, in den huiselijken kring hunner meesters, de trage uren der winteravonden moesten verkorten, door het voordragen van eigengemaakte of ontleende dichtstukken en vertellingen. Toen echter de ridderstand in verval raakte, begaven zij zich naar de steden, waar zij zich, op voorbeeld der gilden, naauwer bij elkander aansloten. Zoo ontstonden langzamerhand de kamers van Rhetorica, welke zich bezig hielden met het vervaardigen en voordragen van zinnebeeldige tooneelstukken, *Spelen van Zinne* genoemd, waarin afgetrokken denkbeelden, zoo als:

de Geest der Wijsheid, het Verlangend Hart, de Natuurlijke Inclinatie en dergelijke meer, als personen werden voorgesteld. Deze Rederijkerskamers werden later verdeeld in vrije en onvrije. Om vrij te worden verklaard, had de kamer een octrooi noodig van de stad, welke haar dan jaarlijks eene geldelijke toelage schonk, en een van de hoofdkamer, waardoor het recht werd toegekend, om op prijskampen, die de kamers onderling hielden, te mogen verschijnen. Zulk een wedstrijd, of liever de luisterrijke intrede van de gezamenlijke kamers, die wilden mededingen, in de bepaalde stad, heette *Landjuweel*. Na den afloop der feesten en het uitdeelen der prijzen, die niet alleen werden toegekend aan de kamers, die de beste stukken vervaardigd, of in het voordragen 't meest uitgeblonken hadden, maar ook aan die, wier Nar zich had onderscheiden door de boertigste klucht en den langsten dronk, gaven de Rederijkers nog vertooningen voor de bewoners van 't platte land. Hun optogt daartoe droeg den naam van *Hagespel*. De leden eener kamer waren verdeeld in Hoofden en Kamerbroeders of kameristen. De eersten heetten Keizer, Prins, Deken, Hoofdman en Facteur. Deze laatste was de dichter der kamer, en tevens belast met het onderwijs der *jongeren*. Verder waren er een Fiskaal, om de orde te bewaren, een Vaandeldrager en een Nar.

Al die kamers waren nogtans niet in staat om met hare rijmelarij de taal zuiver te bewaren. Veeleer lieten zij zich, onder de regeering der Bourgondische vorsten, medesleepen om de taal te helpen verfranschen. Het werd schoon, een heerleger van zonderling zamengeknoeide en uit het Fransch binnen gesmokkelde woorden te gebruiken, en men verwierf zich hierdoor bijna meer toejuiching, dan door hetgeen waarlijk schoon en goed was. Tot den tachtigjarigen oorlog bleef onze taal onder dat vreemde juk bukken, maar toen wierp zij het af, gelijk de landzaten dat der vrijheids- en gewetensdwang.